

Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
ks. prof. zw. dr hab. Wiesław Wenz
Kierownik Katedry Prawa Kanonicznego i Prawa Wyznaniowego

50-329 Wrocław; pl. Katedralny 12/6
email: wwenz@archidiecezja.wroc.pl
swojczyce@archidiecezja.wroc.pl
kom.: +48/694448176

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Wprowadzenie

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ, pt. *Problem kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich*, Warszawa 2019, ss. 402, została przygotowana w związku z uchwałą Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, o czym poinformował Wielce Szanowny Dziekan Wydziału w swoim piśmie z dnia 27 czerwca 2019 roku.

Prezentacja rozprawy i ocena wstępna

Rozprawa Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ pt. *Problem kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich*, została napisana na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, pod kierunkiem Ks. prof. UKSW dra hab. Marka STOKŁOSY. Rozprawa doktorska składa się z karty tytułowej, spisu treści [s. 2-6], wykazu skrótów [s. 7-9], wstępu [s. 10-13], dwóch części, z których każda zawiera cztery rozdziały. Część I – *Proces kodyfikacji prawa Kościołów wschodnich*: [I – s. 15-51]; [II – s. 52-79]; [III – s. 80-105]; [IV – s. 106-131]. Część II – *Proces kształtowania się poszczególnych instytucji prawnych w kodyfikacji wschodniej*: [I – s. 133-188]; [II – s. 189-253]; [III – s. 254-317]; [IV – s. 318-363], zakończenia [s. 364-366] oraz bibliografii [s. 367-402].

W takim układzie zaplanowana i przyjęta do realizacji rozprawa doktorska Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ wyraźnie wskazuje, iż zamiarem Autorki było opracowanie ambitnie postawionego bardzo szerokiego spektrum zagadnień istotnych dla ukazania ewolucji procesu samej kodyfikacji prawa w 22 katolickich Kościołach wschodnich, jak również wydobycia z tej skomplikowanej historii elementów istotnych dla określenia dyscypliny jako fundamentu, na którym można było budować poszczególne instytucje prawne oraz samą dyscyplinę ministerialnego posługiwania w tych eklezjalnych wspólnotach, z zachowaniem ich tożsamości i integralności z Kościołem Bożym. Biorąc do ręki tę rozprawę uważałem, że mam do czynienia z dwoma tematami autonomicznych rozpraw

doktorskich, ale kilkakrotna lektura opracowania coraz bardziej ukazała właściwy sens proponowanej monografii, która merytorycznie wskazuje na sam proces kodyfikacji właściwej dla wyjątkowo bogatej Tradycji norm prawa w katolickich Kościołach wschodnich, by następnie w integralnej jedności wskazać na samą dyscyplinę istotną dla możliwości osiągnięcia zbawienia w tych wspólnotach, z zachowaniem ich bogactwa i tożsamości dla przeżywanej wiary – nadziei – miłości na drodze do osiągnięcia zbawienia. Stąd uważam, że Autorka podjęła problem w wymiarze więcej niż podstawowym, na co wskazała w tekście wstępu do rozprawy doktorskiej. We wstępnej i ogólnej ocenie już teraz mogę stwierdzić, że podjęte przez Doktorantkę badania, które zaprezentowała w monograficznym studium posiadają bardzo pożyteczny wymiar, bowiem Autorka odważnie pochyliła się merytorycznie nad do dzisiaj tylko częściowo opracowanym zagadnieniem, wydobywając to co istotne i ważne dla procesu kodyfikacji norm kanonicznych dla katolickich Kościołów wschodnich, ich tradycji i tożsamości, jak również to co nadaje bogaty sens ministerialnemu posługiwaniu w tych wspólnotach w wymiarze zbawczym. Doktorantka wskazała, iż problemy prawne i kanoniczne wymownie wpływały na coraz bogatszą praktykę pastoralną w tych wspólnotach, oraz że są wielowątkowe i wieloaspektowe. Przeprowadzona w sposób rzetelny naukowa analiza tych złożonych problemów na pewno może stanowić pomoc w ukazaniu bogactwa tych wspólnot Kościoła Bożego. Wskazane w rozprawie zatroskanie Papieży o podjęcie należytej troski o dziedzictwo wiary i tożsamości tych wspólnot stanowi autentyczną troskę o zachowanie tego wszystkiego, co stało się Bożym darem dla Kościoła pielgrzymującego na ziemi.

Zatem rozprawa doktorska Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ wpisuje się niewątpliwie w działania istotne dla rozwoju literatury kanonistycznej, w których Autorka z sumiennością i pracowitością podjęła udaną próbę zaprezentowania naukowej analizy zakresu samej kodyfikacji w katolickich Kościołach wschodnich toczącej się sukcesywnie na przestrzeni historycznych wydarzeń, jak również dokonała na bazie historycznego rozwoju norm prawno-kanonicznych w zakresie ministerialnego posługiwania, pełnej aktualizacji interpretacyjnej zawartej w promulgowanym w 1990 roku Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich. Takie osiągnięcie Doktorantki jest bardzo pożytecznym dokonaniem w przestrzeni współczesnych badań kanonistycznych, zwłaszcza w zakresie integralności norm, które ściśle warunkują ważność i godziwość ministerialnego posługiwania zarówno w Kościele Łacińskim i wspólnotach o bogatej katolickiej Tradycji Wschodniej.

Rozprawa zawiera część historyczną, w której Autorka analizuje poszczególne etapy procesu kodyfikacyjnego, jaki dokonuje się w tradycji wschodniej Kościoła, uwzględniając istotne wydarzenia dla tych wspólnot. Dlatego logicznie rozpoczęła swoją refleksję od ukazania *źródeł prawa* istotnych dla *kodyfikacji wschodniej w kontekście historycznym*, odnosząc się do kanonicznego dorobku w tym zakresie w kilkunastu stuleciach i wydarzeń historycznych, które

istotnie wpłynęły się na dalszy bieg historii Kościoła: Wielka Schizma i Unia Brzeska [rozdział I]. W rozdziale II Autorka ukazała w sposób zintegrowany podjęte próby kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich przed Soborem Watykańskim II, co wymagało od Niej dokładnych analiz związanych z działaniami i decyzjami Prawodawcy kościelnego w tym zakresie. Sumiennie odniosła się do omówienie instytucji i wydarzeń, które ściśle powiązane są z kolejnymi etapami kodyfikacyjnymi norm warunkujących działanie i posługiwanie w katolickich wspólnotach Kościołów wschodnich. Dlatego refleksja merytoryczna odnosi się do utworzenia Kongregacji dla Kościołów Wschodnich i działań kodyfikacyjnych od Soboru Watykańskiego I do zapowiedzi Soboru Watykańskiego II. Wielość wydarzeń i szczegółowych analiz wskazują na sumienną pracę Autorki i merytoryczność zagadnień, istotnych dla postawionego problemu badawczego. Natomiast III rozdział pierwszej części rozprawy Autorka poświęciła prezentacji osiągnięć Ojców Soboru Watykańskiego II, promulgowanych dokumentów, istotnych dla zachowania tożsamości Kościołów wschodnich i norm istotnych dla porządku ministerialnego i jurydycznego w tych wspólnotach *sui iuris*. Ta część historyczna została sfinalizowana w rozdziale IV, w którym Doktorantka ukazała kształtowanie prawa katolickich Kościołów wschodnich po Soborze Watykańskim II. Do najważniejszych wydarzeń należało utworzenie Papieskiej Komisji do Rewizji Kodeksu Prawa Kanonicznego Wschodniego, jak również ścisłe zachowanie wytycznych tej Papieskiej Komisji, które to działania zostały ukoronowane promulgacją Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich przez Jana Pawła II w 1990 roku. Po tej historycznej egzemplifikacji zagadnienia Doktorantka podjęła w II części rozprawy trud ukazania *Procesu kształtowania się poszczególnych instytucji prawnych w kodyfikacji wschodniej*. Stąd istotne dla tematu zagadnienia: w I rozdziale wskazała na *specyfikę struktury hierarchicznej Wschodu: Kościoły sui iuris, patriarchaty oraz zagadnienia istotne dla sprawowania władzy i zasadności norm kodeksowych*. Natomiast rozdział II zawiera naukowo ukazane *problemy kodyfikacyjne w regulacjach dotyczących dyscypliny sakramentów w katolickich Kościołach wschodnich*, a więc to wszystko co związane jest z ministerialnym posługiwaniem w tych wspólnotach, ważnością i godziwością udzielanych darów Bożych, istotnych dla osiągnięcia zbawienia. Rozdział III Doktorantka poświęciła *prawu małżeńskiemu katolickich Kościołów wschodnich*, analizując problem obowiązywalności prawa, małżeństwa katolików z osobami nieochrzczonymi i akatolikami ochrzczonymi, przeszkód kanonicznych i ich obowiązywalności, jak również problem małżeństwa zawieranego pod warunkiem i formy zawarcia małżeństwa. Rozdział IV finalnie odnosi się do *pozostałych znaczących kwestii kodyfikacyjnych*, które Doktorantka zgrupowała w trzech blokach tematycznych, a mianowicie: 1 – *Prawo karne katolickich Kościołów wschodnich*; 2 – *Prawo procesowe katolickich Kościołów wschodnich* oraz 3 – *Prawo zakonne katolickich Kościołów wschodnich*. Należy wskazać, iż każdą cząstkę prezentowanego opracowania Autorka kończy niebagatelnymi wnioskami, które potwierdzają zarówno jej

przygotowanie do pracy naukowej, jak również autorską zdolność do samodzielnych działań w tym zakresie.

Od strony technicznej rozprawa doktorska Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ została napisana w języku polskim, liczy 404 stron tekstu i ważnych metodologicznych komponentów. Kompozycja rozdziałów jest harmonijna, dwie części rozprawy a w nich rozdziały stanowią pod względem tematycznym zintegrowaną całość. Przedstawiona do recenzji rozprawa jest pracą samodzielną, a Autorka potrafiła przekonać o precyzyjnym określeniu zakresu badań naukowych, wystarczającym korzystaniu ze źródeł i ważnych dla tak specjalistycznej tematyki naukowych opracowań. Tak dokładna kwerenda źródłowa istotnie podnosi wartość i walor prezentowanego opracowania z zakresu prawa katolickich Kościołów wschodnich. Sposób cytowania oraz merytoryczne odniesienia do źródeł i wykorzystanej literatury przedmiotu uważam za ujednolicony. Dysertacja ujawnia konsekwencję badawczą w działaniach Autorki, popartą wskazaniem na rozwiązania kanoniczne istotne dla problemów jawiących się w przestrzeni historycznej jak i ważnej dla aktualnego ministerialnego posługiwania we wspólnotach katolickich Kościołów wschodnich. Doktorantka wykazała autorską staranność w realizacji koniecznych elementów konstytutywno-formalnych wymaganych dla wstępu i zakończenia rozprawy, jak również zauważalną dokładność i pilność w zgromadzeniu źródeł, literatury i naukowej dokumentacji w przypisach. Ze względu na tak odważne naukowe przedsięwzięcie we wstępie zabrakło mi merytorycznej charakterystyki literatury przedmiotu [jest jedynie ogólne zauważenie przedmiotu badań]. Jednak nam świadomość, że w treści rozprawy zostały przez Doktorantkę zamieszczone oczekiwane szczegółowe wnioski, które merytorycznie zamykają poszczególne części opracowania doktorskiego, zwłaszcza zaprezentowane zgodnie z kluczem określonym w postawionych kwestiach szczegółowych.

Autorka dobrze zadbała o wierne stosowanie zasady poprawności metodologicznej. W samej treści można dostrzec jedynie kilka nieprawidłowości stylistycznych, zwłaszcza na początku rozprawy (wstęp), czy też zauważony jeden błąd ortograficzny (s. 255). W pozostałych kwestiach staranność Autorki jest widoczna, co wskazuje na zauważalny wkład pracy we wszystkie partie materiału badawczego. Materiał badawczy został przez Autorkę rozprawy poprawnie rozłożony i sam temat jest inspirujący, zwłaszcza w kontekście naukowego poznania i uporządkowania tak obfitego dorobku legislacyjnego w zakresie norm kanonicznych prawodawcy powszechnego i dorobku prawodawczego poszczególnych katolickich Kościołów wschodnich, samej Tradycji i chronionej tożsamości tych wspólnot, postrzeganych jako wyjątkowe dziedzictwo i bogactwo Kościoła Bożego. Bibliografia zaprezentowana w opracowaniu jest wystarczająca, znacząco wyczerpuje bazę, istotną dla obiektywnej prezentacji przedmiotowego zagadnienia. Układ bibliografii i jej podział cząstkowy jest poprawny i właściwy.

Wnioski dla oceny merytoryczno-formalnej pracy doktorskiej

- Pani mgr-lic. MARTA OLKOWICZ w dwóch częściach, które stanowią osiem rozdziałów rozprawy, prezentowanej jako zintegrowane studium kanoniczne, podjęła się zrealizowania tematu *problem kodyfikacji prawa katolickich Kościołów wschodnich*. Jest prawdą, że w opublikowanych do tej pory wydawnictwach prawnokanonicznych nie ma tak kompletnego i tematycznie spójnego opracowania. Natomiast wydane drukiem szczegółowe prezentacje poszczególnych autorytetów z zakresu wschodniego prawa kanonicznego zostały przez Doktorantkę nie tylko zauważone, ale w sposób właściwy i z naukową odpowiedzialnością włączone do treści prezentowanej monograficznej rozprawy naukowej. Doktorantka w prezentowanej treści nawet najmniejszym stopniu nie pokusiła się na przywłaszczenie cudzej myśli czy też prezentowanej autorskiej tezy. Sumiennie odnosiła się do dorobku innych autorów i w sposób właściwy korzystała z osiągnięć uznanych autorytetów z zakresu prawa sakramentalnego, zawsze potwierdzając tę czynność w sposób właściwy dla praktyki i poziomu badań naukowych. Mając bowiem na uwadze rozwój danej dyscypliny i szczegółowych badań tematycznych, nie można współcześnie zrezygnować z takiego działania w zakresie uczciwego korzystania z dorobku innych autorów, specjalistów w danej tezie naukowych zagadnień. Doktorantka wskazała na specjalistów polskich w tym zakresie, nie pomijając Pani prof. Urszuli Nowickiej, ks. prof. Leszka Adamowicza, ks. bpa dra Krzysztofa Nitkiewicza, ks. prof. Juliana Kałowskiego, ks. prof. Edwarda Przekopa, czy opracowania ks. prof. Pawła Pałki. W kwestiach szczegółowych (np. wykładni sakramentalnej) wykorzystwała osiągnięcia naukowe i ważne propozycje kanonistów, stanowiących trzon środowiska Wydziału Prawa Kanonicznego UKSW, czy też WPPKiA Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego oraz innych środowisk naukowych. Na podkreślenie zasługuje źródłowe potraktowanie poszczególnych zagadnień, istotnych dla wyczerpującej prezentacji zagadnienia.
- Na zawartość merytoryczną przedstawionej do oceny rozprawy złożyły się wstęp, dwie części rozprawy i w każdej po cztery rozdziały oraz zakończenie. Wstęp do pracy doktorskiej w metodologicznym wymiarze nie do końca wyczerpuje znane i przyjęte w metodologii tego typu rozpraw obowiązkowe elementy formalne, o czym już napisałem wyżej. Autorka nie postawiła jasno i nie określiła celu i problemu badawczego, choć on jest po części ukryty w temacie zasadniczym rozprawy. Jednak wystarczająco odniosła się do źródeł podstawowych i wydanej literatury przedmiotu, która stanowiła bazę dla przygotowywania rozprawy doktorskiej. W prezentowanych wnioskach cząstkowych wskazywała na wątek wiodący w rozprawie i wątek docelowy, jako ukoronowanie swoich badań, co było

konsekwentną realizacją problemu określonego w temacie rozprawy. W merytorycznej treści rozprawy poprawnie i ściśle korzystała z zasobu źródłowego oraz wiernie udokumentowała sposób działania. Autorka zwięźle zaprezentowała merytoryczną treść rozprawy. Można przyjąć, że *novum* opracowania doktorskiego stanowi zintegrowane ukazanie historycznej ewolucji samej kodyfikacji norm istotnych dla katolickich Kościołów wschodnich, zachowania ich tożsamości i bogactwa tradycji, z której może czerpać cała wspólnota Kościoła Bożego.

- Treść poszczególnych rozdziałów, układ metodologiczny rozprawy, istotne dla następujących po sobie części zagadnienia szczegółowe, wskazują, że rozprawa stanowi spójne opracowanie postawionego tematu. Doktorantka podjęła się ukazania istotnych elementów spajających zarówno okoliczności historycznych wydarzeń z wypracowaniem norm kanonicznych, które miały stanowić fundament do ministerialnego posługiwania w tych wspólnotach, jak również do zachowania dziedzictwa i tożsamości wiary. Doktorantka ukazała tę prawidłowość zarówno w wymiarze historycznego dziedzictwa bogatej Tradycji, jak również w zakresie normatywności istotnej dla życia wspólnotowego i ministerialnego posługiwania. Doktorantka w sposób krytyczny prowadziła narrację przedmiotową, odsyłając w pierwszej części opracowania do drugiej, w zależności od zakresu wiodących rozważań. Świadczy to o posiadaniu krytycznego zamysłu w dokonywaniu wiarygodnej oceny prezentowanej narracji, jak również o zachowaniu koniecznego porządku w przedstawianiu poszczególnych zagadnień. W tym miejscu odnosząc się do samego tytułu rozprawy chciałbym zasugerować, że bardziej właściwym byłby temat: *Ewolucja w procesie kodyfikacji norm prawa katolickich Kościołów wschodnich i jej wpływ na aktualny kształt apostołskiej działalności i ministerialnego posługiwania.*
- Chciałbym również wskazać, że wartościowe i inspirujące w całej rozprawie stały się szczegółowe rozważania Doktorantki w zakresie interpretacji wydarzeń eklezjalno-historycznych, istotnych dla rodzącego się kanonicznego porządku życia i jego normatywności prawnej w tych wspólnotach. Dotyczy to również szczegółowej analizy zawartości merytorycznej źródeł kanonicznych, jak i przyczyn wydarzeń istotnych dla jedności Kościoła i jego posługiwania. Szczegółowa analiza zawartości promulgowanych norm kanonicznych na Synodach i Soborach wskazuje na często zróżnicowaną świadomość prawną i wrażliwość kanoniczną poszczególnych biskupów, czy gremiów ustawodawczych w zakresie konieczności promulgowania norm uszczegóławiających zarówno styl życia, praktykę duszpasterską czy też ministerialne posługiwanie we wspólnotach kościelnych: celebrowanie chryzmacji, Eucharystii, Pokuty, czy małżeństwa oraz praktyka stosowania i uwalniania od kar kanonicznych. Doktorantka potrafiła w sposób wiarygodny zaprezentować obiektywny

stan rzeczy, poddając analizie promulgowane normy powszechne, partykularne lub wskazać na ich konieczność dla zachowania tożsamości i dziedzictwa wiary. Wszystko odpowiednio udokumentowała pod kreską, wskazując na bogactwo prezentowane w dotychczas wydanej specjalistycznej literaturze przedmiotu lub w źródłach promulgowanych przez prawodawcę kościelnego. Wiarygodność takiego działania Doktorantki wzmacnia wyczerpująca bibliografia prezentowanej rozprawy doktorskiej. Również ta część rozprawy jest bardzo wartościowa. Bogactwo przytoczonych źródeł i literatury przedmiotu wskazuje na fakt odpowiedzialnej postawy Autorki doktorskiego opracowania, zwłaszcza że chciała dać możliwie najbardziej szczegółowe opracowanie postawionego problemu badawczego i zakresu jego realizacji.

- Z obowiązku recenzenta pragnę jeszcze wskazać na zauważone nieznaczne mankamenty, które w każdej chwili można usunąć lub doprecyzować niejasności, aby całość definitywnego tekstu była jeszcze bardziej cenna. Otóż: warto doprecyzować, zgodnie z formalnymi wymogami metodologicznymi, wstęp do rozprawy, usuwając potknięcia stylistyczne i rozbudowując podanie celu i novum rozprawy doktorskiej. W edytorskiej wersji warto ujednoczyć pisownię np. Unii Brzeskiej, tak jak Wielkiej Schizmy. Warto skorygować zdanie (s.15), w którym Autorka twierdzi, że Kościoły wschodnie wywodzą się z Kościoła powszechnego, a przecież one stanowią od zawsze integralną część Kościoła Bożego. Są wschodnie ze względu na tradycję, dziedzictwo i tożsamość, o czym niejednokrotnie Doktorantka zapewniała w treści rozprawy. Ujednoczenia domaga się również podane *Credo* nicejsko-konstantynopolskie (s.23) na podane w dalszej części rozprawy: *nicejsko-konstantynopolikańskie*. Na tej stronie też nieczytelne jest sformułowanie: nauki europejskiej – warto skorygować. Na s. 27 korekty domaga się sformułowanie: ... należały **zjawiska** takie jak symonia... - może bardziej **problemy**... Należy skorygować stwierdzenie na s. (196) znajdując się w *Dziejach Apostolskich*, które opisując pierwsze wieki Kościoła, ukazują – może bardziej pierwszy wiek działalności rodzącego się Kościoła... Korekty merytorycznej domaga się treść zapisu na (s. 243) drugi akapit z zakresu sakramentu święceń (por. wyjaśnienie Benedykta XVI). Na s. 291 w drugim akapicie przeszkody pokrewieństwa pojawia się zapis... przewidywało przeszkodę powinowactwa... W zakończeniu (koniec drugiego akapitu) domaga się korekty stylistycznej.
- Biorąc pod uwagę merytoryczność osiągnięcia Doktorantki w prezentowanej rozprawie powyższe mankamenty to zaledwie drobiazgi, które trzeba usunąć, aby tekst był bez zarzutu. Autorce i jej Promotorowi należą się gratulacje za tak bogaty wkład w kanonistykę polską i światową. Rozprawa powinna zostać wydana drukiem, będzie stanowić poważną pozycję z zakresu kanonistycznych opracowań.

Sentencja końcowa

Prezentowana rozprawa doktorska Pani mgr-lic. MARTY OLKOWICZ stanowi potrzebne opracowanie, istotne dla pogłębionej refleksji o katolickich Kościołach wschodnich, ich dziedzictwie i tożsamości, jak również wartości Kodeksu Kanonów Kościołów Wschodnich dla eklezjalnego życia tych wspólnot i ministerialnego posługiwania. Rozprawa stanowi osiągnięcie badawcze, z którego będą mogli skorzystać zajmujący się stosowaniem prawa kanonicznego. Uwagi krytyczne wniesiono z życzliwością i troską o merytoryczną jakość opracowania specjalistycznego. Uważam, że praca spełnia z naddatkiem wymagania stawiane rozprawom doktorskim w Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z *Ustawą z dnia 3 lipca 2018 roku – Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 179.*

Jestem przekonany, że Doktorantka może być dopuszczona do następnych etapów przewodu doktorskiego, dlatego taki wniosek stawiam do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Papieski Wydział Teologiczny
ul. Katedralna 9, 50-328 Wrocław
x. Wiesław Wenz
ks. prof. zw. dr hab. Wiesław Wenz
Kierownik Katedry Prawa Kanonicznego
i Prawa Wyznaniowego